

Іван Вишенський (скорочено)

Іван Франко

Присвячую А. Кримському

I

Мов зелена піраміда
на хвилястім синім полі,
на рівнині лазуровій
велетенський ізмарагд, —
так облита дивним морем,
під безхмарним теплим небом
зноситься, шумить, пишаєсь,
спить Афонська гора.

Унизу, де з хвиль кипучих
гранітові сірі скали гордо,
просто вгору пнуться —
стіни, колоси, стовпи, —
там внизу музика дика
не вгаває на хвилину,
б'ються хвилі о каміння,
бризка піни срібний вал.

Весь час на Афоні чути дзвони, неначе докір тим людям, які зробили мертвим цей
квітучий куточок землі.

II

На Афоні дзвони дзвонять
у неділю по вечірні;
починає Прот великий,
окликаєсь Ватопег.

Потім відгукуються інші дзвони, яким вторує зітхання. Хрестяться худі руки тих, що
самі не знають, чи вони ще живі. Може, це вмер скитник у скиті? Чи чернець у келії?

Чи то, врешті, хтось живий ще
сходить на "останній ступінь",
покидає світ і волю,
щоб в печері смерті ждуть?

В печерах оселяються ті, хто дійшов вже до останнього ступеню аскетизму.

III

Монахи ділим натовпом, з хоругвами, проводжають до печери сивого похилого
дідуса, що несе на голім тілі березовий хрест.

І пливе старечий голос
із дим співом монотонним,

що виводить сумовито:

"Со святыми упокой!"

У скелі видно чорну пляму — вхід у печеру, неначе в живу могилу, куди важко потрапити.

IV

От ченці скінчили останню молитву, першим встав ігумен. Він запитує старця, чи щиро він хоче піти у печеру. Той відповідає: "Так". Знову запитує ігумен, чи немає у серці старця прихильності до світу, чи обдумав він важкість самоти. Старець знову відповідає: "Так". Тоді ігумен благословляє його.

V

Старець вітається зі своєю кам'яною домівкою, яка має стати його обороною від спокуси. У його душі вже не залишилося нічого дрібного, мізерного.

Так балакав сам до себе

у ясині своїй старець,

що ще вчора звався Вишенський,

а сьогодні вмер для всіх.

Так балакав не устами —

він устами вже давненько

відовчився промовляти,

тільки голос духа чув.

Старець згадує свою матір, дитинство, на душі стає солодко й тліло. Потім засинає.

VI

Минає день за днем, нікого не бачить старець у своїй печері. Аж ось до нього зі скелі спускається павук. Немов до якогось дива придивляється до нього схимник. Йому здається, що це земне життя висилає до нього "своїх шпівнів". Потім згадує легенду про те, як павук врятував втікачів з неволі, заснувавши павутинням вхід до печери, у якій вони сховалися.

Бачить старець, що павук вбиває муху, знову хоче обірвати павутиння, але знову зупиняється, бо бачить у всьому божу волю.

VII

Цілу ніч страшенний холод мучив старця, він почував себе єдиним в усьому світі. Він роздумує над складними питаннями світобудови.

VIII

Весняний вітер приносить у печеру вишневий цвіт — нагадування про батьківщину.

Старець дивується, що ще не забув рідної землі. Адже у нього зовсім інша боротьба — боротьба із спокусами світу.

Не для мене вже ваш запах!

Не для мене ті далекі

спомини про Україну —

я давно для неї вмер!

Вмер! А чом же серце скаче,

чом же кров живіше б'ється,
думка чайкою літає
над садками рідних сел?

IX—X

Знову минають дні й ночі у печері. Аж раптом старець отримує листа від друга, що запрошує його повернутися на Україну, щоб послужити її кращій долі, захистити рідну землю від важких ударів супротивників. З усіх боків пригнічений народ — пани і воеводи, "пастирі духовні поробилися вовками".

XI

Старець день і ніч ходить печерою, притискаючи до себе хрест та молячись. Вже немає того старця Івана, до якого звернений лист, йому лишилося недовго, тому має тільки молитися. Та голос кличе його...

XII

Знову перечитує листа пустинник, поливає його сльозами. Сумніви охоплюють його. Чи не повинен він, як добрий пастир, повернутися до своєї пастви, до якої не раз звертався з палкими закликами. Може, зовсім не на Божий шлях став він тепер?

Він бачить, як з Афонської затоки впливає барка, простягає до неї руки, та його крику ніхто не чує. Заламує старець руки у нестямі... Він молиться до Бога, щоб той послав чудо.

Так молився Іван Вишенський,
хрест щосили тис до груди —
і нараз почув, що дивна
пільга біль його втиша.
Легко-легко так зробилось,
щезла дикая тривога,
ясна певність розлилася
у оновленій душі.
Ясна певність, що послухав
Бог отее його благання,
що настала хвиля чуда —
просвітління надійшло.
Те, чого він ждав так довго,
обдало його, мов легіт,
мов гармонія безмежна,
райські пахощі святі.
І він радісно піднявся,
і перехрестився тричі,
і благословив промінний шлях,
що скісно в море йшов.
Він нічого вже не бачив,
тільки шлях той золотистий

і ту барку ген на морі —

і ступив, і тихо щез.

А в печері пустельницькій тільки білий хрест лишився, мов скелет всіх мрій, ілюзій,
і невинний моря шум

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Іван Вишенський — відомий письменник-полеміст, що виступав проти покатоличення населення України і створив ідеал християнського життя, що втілювався в образі голяка-прочанина, людини, яка має звільнитися від усіх матеріальних прагнень і намагатися жити тільки духовним життям. Сам Іван Вишенський більшу частину свого життя провів в Афонському монастирі, звідки й писав до українців свої послання, сповнені яскравих образів, різких звинувачень, заклику до справжньої віри.

Останні роки свого життя І. Вишенський провів повністю окованим від світу, в печері. Точного часу його смерті ми не знаємо.

Відомо, що на Афоні І. Вишенський отримав листа від свого друга із запрошенням повернутися на Україну, але зробити цього вже не міг, бо був зовсім відірваний від реального життя.

У І. Франка письменник-аскет переживав страшну душевну боротьбу і врешті повертається на Україну, хоча б символічно, в смерті.

Таким чином досягається повна гармонія між його творчістю та життям.